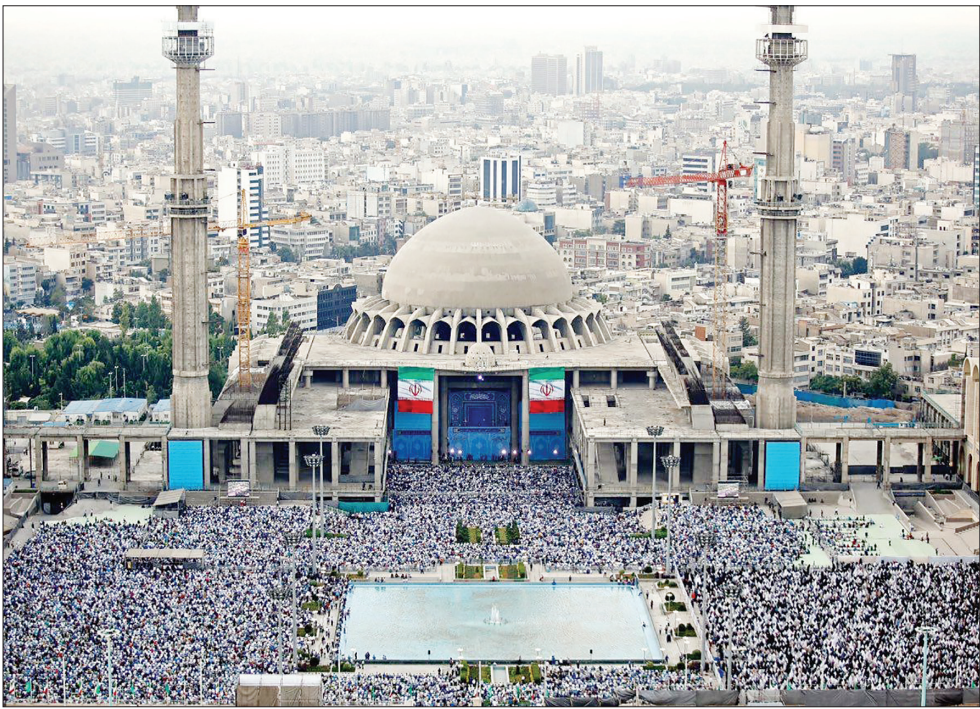


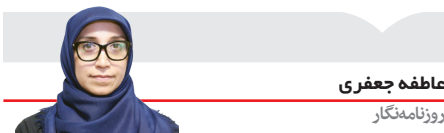
یادداشت‌هایی درباره شعرخوانی جنجالی نماز عید فطر

نوسازی شعراعتراض



داریم این شعر هم در قالب شعر اعتراض می‌گنجد. این نوع شعر در ادبیات فارسی و ادبیات جهان سابقه دارد. شاعر باید اعتراض داشته‌باشد و این شعر، شعر بسیار خوبی بود. فقط به صنایع ادبی در همان بیت «برد-برد، نگاه می‌کردم دیدم آرایه ادبی را خوب به کار برده است. فقط ۱۰ بار حرف «ر» و ۹ بار حرف «گ» و ۸ بار حرف «ب» تکرار شده بود. این مساله در واج‌آرایی اهمیت دارد. برخی می‌گویند شعر ضعیفی بود. از نظر من این اثر شعر بسیار پخته و قوی‌ای بود. بعضی‌ها سر و صدا می‌کنند و می‌گویند شعر سست بود. شعر بسیار موضع‌دار و خوبی بود. شعر انقلاب باید این گونه باشد. اثر گذاری این شعر و شناخته شدن آن به عنوان شاخصی رسانه‌ای، باعث انتشار یک کتاب شده‌است. کتابی که انتشارات کتابستان منتشر کرده‌ودر این کتاب علاوه‌بر انتشار شعرهای این چنینی، تحلیل‌هایی هم از این مدل شعرها آورده‌است. آنچه‌می‌خوانید، خلاصه شده‌ای از چهار نگاه به ساخت شعر اعتراضی است.

شعری که محمد مهدی سیار و محمد علی مودب، میلاد عرفانپور و محمد قائمی‌را به شکلی گروهی سرودند. البته این جریان شعر اعتراضی فقط مختص همان سال نبود و از چند سال پیش این جریان شروع شده‌است و به قول محمد مهدی سیار تریبون نماز عید فطر بهترین جایی است که می‌شود حرف‌ها را در قالب شعر گفت و همه بشنوند. همان‌طور که گفتیم واکنش‌ها به این شعر زیاد بود، اعتراض هم به میثم مطیعی بود که چه زمان این مدل شعر خواندن بود و هم به شاعران که شعری ضعیف سروده بودند. علیرضا قزوئه در واکنش به این شعر و کسانی که انتقاد می‌کردند، گفته بود: «مسلمای شعری را که میثم مطیعی خواند، تأیید می‌کنم. شعر خوبی بود که آن را چهار نفر از شاعران خوب کشور مان سروده بودند. برخی می‌گویند زمانش نبود که این شعر خوانده شود. چرا زمانش بود. این شعر از جهت ادبی خوب بود. هر چهار شاعری که این شعر را سرودند، می‌شناسم. جزء شاعران خوب کشور هستند. در شعر انقلاب بخشی به عنوان شعر اعتراض



عاطفه جعفری

روزنامه‌نگار

عید فطر ۹۶ بود که خواندن شعری، در نماز آن سال باعث اعتراض خیلی‌ها شد و در فضای مجازی برایش داستان‌ها داشتند و برای کلمه به کلمه این شعر نقد و اظهار نظر رسانه‌ای مطرح شد. موافقان و مخالفانش همدیگر را مورد عتاب قرار دادند و تا همین امروز که دو سالی از آن گذشته، هنوز حاشیه‌هایش باقی است. شاید برخی، آن شعر مشهور را یادشان نباشد، برای همین بخش‌هایی از این شعر را مرور می‌کنیم. «ای نشسته صف اول! به عدالت برخیز مانده بر شانه تو بار امانت برخیز غلم داد برافراز، که ملت هستند دل به شاهین ترازوی عدالت بستند همت قطع بد دانه درشتان باشد وای اگر دردی از این قافله آسان باشد وای اگر توصیه و نامه پذیرد قاضی داد و بیداد اگر رشوه بگیرد قاضی»

رضا کردلو:

رهبری گفتند در شعرخوانی عید فطر هیچ اهانتی نبود

استقبال از این شیوه بیان مطالبات و خواسته‌های مردم از یک تریبون سراسری آن هم در قالبی ادبی و با اجرایی هنری، همراه با ذوق، صریح و منصفانه؛ یعنی به شکل خطابه، شعرا، موجب شد که این جریان در نماز جمعه‌های برخی شهرها و در بعضی مناسبت‌ها ادامه پیدا کند. تکرار این الگو در عید فطر ۹۶، البته با حاشیه‌هایی همراه شد؛ حاشیه‌هایی که از سوی جریانی خاص رقم می‌خورد و بی‌ارتباط با وقایع یک ماه گذشته در سپهر سیاسی کشور نبود. برخی از وابستگان رسانه‌ای دولت مشخصاً، انتقادهای مطرح شده در مثنوی عید فطر را تاب نیاوردند و تلاش کردند با طرح مسائل فرعی درباره شاعران و مداح این شعر و هجمه‌های وسیع علیه شخص میثم مطیعی، فضای اجتماعی را از انتقادهای مطرح شده دور کنند و درگیر جنجال‌های بی‌فایده سازند؛ جنجال‌هایی که اجازه نمی‌داد حرف و محتوای اصلی ابیات سروده و خوانده شده در ذهن مردم بماند.

رهبر معظم انقلاب اما چند ماه بعد و در دیدار شام‌غریبان عاشورای سال ۹۶ با اشاره به این اعتراضات فرمودند: «در آن شعر هم هیچ اهانتی نبود. مسئولان رده بالای دولتی آمدند پیش من و گفتند توهین شده؛ من گفتم خیر، هیچ اهانتی نبوده. خود بنده هم صف اولی هستم. صف اول یک نفر نیست که ما هم مدعی بودیم و هم صف اولی.» ایشان در ادامه حمایت خود را از اشعار سروده شده توسط دکتر میثم مطیعی این‌طور ابراز کردند: «هیچ خسته نشوید. اگر بنا بر خسته شدن بود آنهایی که قبل از انقلاب زندان رفتند و کتک خوردند و تبعید شدند باید خسته می‌شدند. محکم بایستید و خسته نشوید. اگر خسته نشوید خداوند به کارتان برکت می‌دهد؛ و برکت داده است. راه درست همین است که شما دارید می‌روید. من همیشه شما را دعا می‌کنم، اما سر قضیه عید فطر فقط دعا نبود؛ هم دعا می‌کردم، هم حمایت کردم و نکاتی را به آنهایی که باید می‌گفتم، گفتم.»

روی ربا رهبر انقلاب در شنیدن نقدها، با بیان این جمله که «خود بنده صف اولی هستم» گویای این واقعیت مهم و اساسی در حکومت اسلامی است که خط قرمزی در شنیدن نقدها و حتی اعتراضات مردم از سوی مسئولان نباید وجود داشته باشد. آنچنان که شهید بزرگوار دکتر بهشتی یکی از متفکران و چهره‌های شاخص انقلاب اسلامی در سخنانی پیرامون نقد، این موهبت الهی، گفته‌اند: «هیچ حکومتی تحت هیچ عنوانی، تحت شرایط فوق‌العاده و غیرعادی و به‌طور کلی تحت هیچ شرایطی حق ندارد آزادی انتقاد از رهبران را از مردم بگیرد.»

علیرضا سمیعی:

پیوند مسائل روز با امر معنوی

شاعران شعر مشترک با آوردن نام‌شان مسئولیت سروده را برعهده دارند ولی طوری نام‌شان را در کنار هم قرار داده‌اند که گویی می‌خواهند بگویند این سخن، سخن مشترک امت است. با این وصف آنچه در اشعار می‌بینیم عبارت از آزاد شدن ظرفیت‌های سخنی است که امت در میان آورده است. مثلاً در سروده عید سعید فطر ۱۳۹۵ بعد از: یک ماه جرعه جرعه تو را یاد کرده‌ایم... و چهار بیت بعدی که توصیف ماه رمضان است و بیت: از تابش نماز علی ماه روشن است / در نور خطبه‌های ولی راه روشن است... ناگهان آمده: با دشمنان بگو هوس خام کرده‌اند! بیهوده رو به لشکر اسلام کرده‌اند... سپس رو به کسانی می‌کند که ظاهراً در صف مسلمین هستند اما سستی می‌کنند: اهل فاه و بزم که در ناز و نعمت‌اند/ کی غمگسار ملت و کی اهل خدمتند؟ این استفهام انکاری، اعتراضی مدنی است و به رجزخوانی بر سر عزت ملی منتقل می‌شود: ما را سر قمار به دین و وطن مباد / ما را سر معامله با اهرمن مباد. همین شعر با یاد امام شهیدان تمام می‌شود: ما را در دیواره رخصت کرب و بلا دهید / این عید هم برات زیارت به ما دهید.

پیوند زدن میان مسائل روز، منافع ملی، آرمان‌ها، نیاپش و سوز و گداز با امر معنوی، پرانکه گویی در شعر نیست؛ بلکه نشان دادن این است که چگونه سخن تاب‌مجموع کردن چیزهایی را که ظاهراً آن بیرون جدا افتاده است، دارد. نشان دادن اینکه چگونه منافع ملی و آرمان‌ها به راستی و حقیقتاً از هم جدا نیستند یا اینکه چطور در کارهای روزمره نشسته آسمانی هست و از سوی دیگر چگونه عکس آسمان در امور جزئی دنیایی افتاده است. این همان آموزه اساسی اسلام؛ یعنی توحید است که در فلسفه و عرفان ما در بحث از «وحدت در عین کثرت و کثرت در عین وحدت» گفته شده است. از این رو درک زیبایی‌شناسانه آن فقط به التذاذ از شیوایی کلام در یک بیت به واسطه کاربرد صنایع ادبی محدود نیست، بلکه زیبایی آن در چشیدن طعم نحوی از هماهنگی است که میان مسائل نامتجانس وجود دارد.

گفت‌وگو

وحید یامین‌پور در گفت‌وگو با «فرهنگیان»:

فقط برای مخاطب حزب‌اللهی برنامه نمی‌سازیم

فعلاً با مجموعه‌ای همفکری می‌کنیم تا به ایده‌ای ناب و متفاوت با گذشته برسیم. اما در مورد ویژه برنامه «میدان انقلاب» و میهمانی که در ۶ قسمت حضور دارند، باید بگویم ما با توجه به رایج‌ترین مسائل و مفاهیمی که در فضای سیاسی و اجتماعی کشور وجود داشت به‌خصوص توجه به بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی و نکات کلیدی‌ای که رهبری در بیانات اخیرشان در دیدار با مسئولان، دانشجویان و اساتید داشتند، یک سری محورها مثل بحث دولت جوان حزب‌اللهی، مفهوم انقلابی‌گری، راهبردهای نظام جمهوری اسلامی در محور مقاومت و منطقه، عدالت و مبارزه با شرافری‌گری را استخراج کردیم و بنا داریم درباره آنها گفت‌وگو کنیم. سه قسمت از برنامه پخش شده و میهمانان، متناسب با این موضوعات انتخاب می‌شوند. نگاه ما این بود که این مفاهیم و مسائل را هم در اندیشه امام(ره) به عنوان مبنای شکل‌گیری انقلاب اسلامی جست‌وجو کنیم و هم بانگاه تطبیقی و راهبردی رهبر انقلاب، پاسخی برای این پرسش‌ها پیدا کنیم. خب نکته‌ای که درباره نوع برنامه‌سازی باید بگویم این

است که سعی کردم همان نوع برنامه‌سازی در برنامه‌های قبلی را حفظ کنم، بدون رودریاییستی، شفاف، بدون محافظه‌کاری، متناسب با روحیه مخاطبان جوانی که علاقه‌مند هستند حرف‌های صریح‌تری از چهره‌های سیاسی و فرهنگی کشور بشنوند، برنامه ساخته شود؛ در این چند برنامه‌ای که پخش شده، این نکات رعایت شده است. من به عنوان مجری در این برنامه سعی کردم، از طرف مخاطب پرسش‌هایم را مطرح کنم، خیلی اوقات پرسش‌های من، پرسش‌های شخص من نیست، پرسش‌ها و شبهه‌ها و سوالاتی است که در فضای اجتماعی وجود دارد و باید با لحنی صریح به‌رسم تا پاسخ مناسبی برای افکار عمومی و مخاطبم بگیرم. در مورد تفاوت مخاطبان شبکه سه با شبکه افق، باید این نکته را بگویم، ما حتی در برنامه جهان‌آرا که از شبکه افق پخش می‌شد، مخاطب برنامه‌مان، مخاطب عام بود، ما برای مخاطب حزب‌اللهی برنامه نساختیم، ما از موضع انقلاب اسلامی برنامه ساختیم، یعنی حرف انقلاب اسلامی را زدیم نه فقط برای مخاطب حزب‌اللهی، در واقع به لحاظ مخاطب‌شناسی، همیشه تعریف‌مان

از مخاطب، مخاطب عام بوده که علاقه‌مند است این حرف‌ها را بشنوند، حتی مخاطبی که مخالف این حرف‌هاست. حتی برای گفت‌وگوهای مان مخاطب مخالف را هم در نظر می‌گیریم. یعنی مخاطب مخالف هم حتماً علاقه‌مند است که بعضی از حرف‌ها را به عنوان موضع انقلاب اسلامی بشنود. هیچ اشکالی ندارد، صدا و سیما برای مخاطب مخالف هم باید برنامه‌ریزی کند.



نمی‌خواهیم با برنامه‌ریزی‌مان مخاطب را فریب دهیم بلکه با برنامه‌سازی‌مان مخاطب را جدی می‌گیریم. تکلیف مخاطب هم با این برنامه مشخص است. اما حرف‌ها باید به گونه‌ای مطرح شود که با صداقت و صراحت باشد و حتی المقدور توان اقناع مخاطب را داشته باشد. حالا اینکه چقدر ما موفق می‌شویم این سه مولفه را با هم داشته باشیم، باید بعداً بررسی شود.

مداح شعرخوانی نماز عید فطر

تغییر می‌کند؟

تا پیش از سال ۹۶، شعرخوانی و مدیحه‌سرایی‌های پیش از خطبه رهبر معظم انقلاب در روز عید فطر، کمتر در فضای رسانه‌ای کشور دیده می‌شد اما در نماز عید فطر سال ۹۶ و بعد از شعرخوانی میثم مطیعی، شعرا در فضای مجازی و رسانه‌ها باز نشر وسیع داشت و البته با واکنش‌های متفاوتی هم همراه بود. شاید شدت این واکنش‌ها باعث شده که شعرخوانی نماز عید فطر، خودش تبدیل به یک مدیوم رسانه‌ای شود. اما نکته جالب و مغفول مانده در این مجموعه، این است که اشعار خوانده شده به صورت گروهی سروده شده‌اند. محمد مهدی سیار، میلاد عرفانپور، علی محمد مودب، مهدی جهاندار، رضا یزدانی و چند تن دیگر از جمله شاعرانی هستند که نام آنها به عنوان سراینده این اشعار مطرح شده است. امسال هم پیش‌بینی می‌شود که شعرخوانی پیش از خطبه رهبر معظم انقلاب به عنوان بخش جدایی‌ناپذیر از مراسم باشکوه نماز عید فطر یا برجا بماند ولی احتمال دارد که دیگر میثم مطیعی، این شعرا را نخواند. پیش‌بینی می‌شود مداحان جوان دیگری همچون مهدی رسولی، سیدرضا نیرمائی، شعرخوانی نماز عید فطر امسال را برعهده داشته باشند.

محمد رضا وحیدزاده:

مشارکت برای آفرینش یک اثر هنری

حقیقت آن است که تجربه سرودن شعر گروهی تجربه منحصربه‌فردی است؛ تجربه‌ای که در آن به جهت حدت همدلی و هم‌زبانی، چند طبع مختلف قادرند با چشم دوختن به افق مشترک، به یگانگی بیانی برسند و سخن هریک را ز دل آن دیگری و کشف آن یکی سر درون هر کدام از آن جمع باشد. چنانکه خشم و حسرت و شوق و بیم و غرور همه آنها را یک نگاه همساز و یک ساختار اعتقادی واحد به سامان رسانند و چه بسا تبلور یک احساس در کلام یکی از ایشان برانگیزاننده همان احساس در وجود دیگری و سائق سرودن ابیات تازه‌ای بر همان سیاق شود.

هنر انقلاب اسلامی هنری است که به‌رغم یافته‌های صاحب‌نظران و تئوری‌پردازان مغرب‌زمین و بر خلاف گفته‌های مشایخ و صوفیان مشرق‌زمین، نه به فردیت و نفی اجتماع منتج می‌شود و نه حتی سیر آفرینش آن میرا از کار گروهی و جمع‌گرایی است. هنر انقلاب اسامی هنری است برآمده از دردها و دغدغه‌های راستین امت اسلامی و در جست‌وجوی افق‌هایی روشن و بسطی که روی سخش نیز با فطرت زلال ملت مسلمان به‌ویژه مستضعفان و محرومان جامعه است. این هنر را نه سر خرابه‌نشینانی است و نه سودای تخدیر مخاطبان خویش. کسی را به عزلت فرا نمی‌خواند و وجودی را در انزوای خویش مجاله نمی‌سازد. حتی فرآیند خلق آن نیز این ظرفیت را در خود دارد که با توجه به مبانی و ریشه‌های مشترک و غایت درخشان پیش‌رویش، هم‌زمان از دل و ذهن چند هنرمند و به صورت مشترک صادر شود. هنر انقلاب، هنری فطری است که روی سخش نیز با فطرت بیدار آحاد اجتماع است.